

FIGYELŐ

Haiman György (1914–1996). Elhunyt Haiman György, a neves könyvművész, könyv- és tipográfia-történész, akinek számos tanulmánya és közleménye folyóiratunkat is gazdagította. A Kner család leszármazottjaként maga is követte a nemes hagyományokat: megismerkedett Gyomán a tipográfia és a könyvművészet gyakorlatával, egy ideig – 1946-tól 1967-ig – a Kner nyomda vezetőjeként tevékenykedett, majd az Iparművészeti Főiskola tanára lett. Tudományos munkássága szorosan kapcsolódott a könyv művészetéhez, illetve annak történeti kérdéseire. (*A nyomtatott betű művészete.* Bp. 1942. – *A könyv műhelyében.* Bp. 1979.) Érdeklődése a nagy magyar tipográfus elődökhöz, főként Tótfalusi Kis Miklós felé fordult, és értékes, új eredményeket tárt fel vele kapcsolatban. (*Tótfalusi Kis Miklós a betűművész és tipográfus.* Bp. 1972. – *Tótfalusi Kis Miklós halotti kártája.* Bp. 1978. – *Nicholas Kis, a Hungarian Punch-cutter and Printer.* Bp. – San Francisco, 1983.) Több munkája kapcsolódott a közvetlen előd, a Kner család tevékenységéhez is. (*A Kner-család és a magyar könyvművészet, 1882–1944.* Bp. 1979. – *A Kner-nyomda, kiadványainak tükrében. 1882–1944. I–II.* Bp. 1982. (Lévay Botondnéval) – *Kner Imre emléke.* Bp. 1990.) Tudományos kutatásainak eredményeiért, különösen az általa kidolgozott, illetve továbbfolytatott tipográfia-történeti elemző módszereiért elnyerte 1973-ban a kandidátusi, 1993-ban pedig a tudományok doktora címet. Nemzetközi elismertségét bizonyítja az 1977-ben kapott Gutenberg-díj és számos külföldi publikáció is. Hazai megbecsülését jelzi többek között az 1974-ben elnyert Tótfalusi Kis Miklós-díj és az a megtiszteltetés, hogy a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia alapító tagja lett. Halála nagy veszteség szaktudományunk és mindazok számára, akik vele együtt aggódva figyelték könyveink egy része tipográfiai színvonalának hanyatlását.

Komlowszki Tibor (1929–1996). Munkája közben ragadta el a halál laptársunk szerkesztőjét, aki súlyos betegen is lelkiismeretesen gondozta az *Irodalomtörténeti Közlemények* utolsó számait. A magyar irodalomtudomány évszázados múltra visszatekintő folyóiratának mintegy negyven évfolyama Komlowszki Tibor közreműködésével jelent meg, aki már kevéssel egyetemi tanulmányai befejezése után, 1954-től kezdve bekapcsolódott a szerkesztőségi munkába, 1971 óta pedig – egy év megszakítással – egészen haláláig felelős szerkesztője volt. E szinte példátlanul hosszú kapcsolata a folyóirattal – amelynek szerkesztésében korábban még Császár Elemér is „csak” 28 évig vett részt – önmagában is tiszteletet parancsoló teljesítmény, különösen ha meggondoljuk, hogy 1954 és 1996 között mennyi változás következett be. Ragaszkodása ehhez a megtisztelő, de fáradságos és nem túl hálás feladathoz csak azzal magyarázható, hogy ő maga is szerette, sőt hivatásának tekintette e munkát – igaz, ehhez és általában az irodalom iránti vonzódáshoz nem kisebb mester, mint a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor gimnáziumban éppen ott-tanulása idején – 1946/47-ben – óraadó tanárként működő Németh László személyisége és magyar órái adtak ösztönzést. Természetesen arra is szükség volt, hogy őt is szeresse mindenki; szerzők és kollégák egyaránt. A szakmai közvélemény olyan szerkesztőt is-

mert meg benne, aki egyszerre volt igényes és segítőkész a kezdő szerzőkkel szemben, és akit nem befolyásolt az, hogy a kéziratot beküldő melyik „tábor”-hoz tartozott.

E sok évtizedes, lelkiismeretes szerkesztői munkássága viszonylag kevés időt hagyott számára saját kutatásaihoz és munkái megírásához, de így is jelentős kötetkiadások őrzik nevét (*Régi Magyar Költők Tára XVII. század.* 8. Bp. 1976. — *A régi magyar vers.* Bp. 1979. — *Magyar költők 17. század.* — *A kuruc kor költészete.* I–II. Bp. 1990. — *Janus Pannonius és Balassi Bálint válogatott költeményei.* Bp. 1994. — *A XVII. század költői.* (Válogatás.) Bp. 1995. — *Reneszánsz és barokk.* [Drámák.] Bp. 1996.), valamint *A Balassi-vers karaktere* (Bp. 1992.) című tanulmánykötete.

Emlékezetét e munkák mellett — barátain és tisztelőin kívül — megőrzik az *Irodalomtörténeti Közlemények* szinte könyvtárnyi kötetei is.

KÓKAY GYÖRGY

A komáromi sajtó kétszáz éve. A közös összefogás szép példájaként jelentette meg Komárom-Esztergom Megye Közgylűlése, valamint a Komárom (Komarno) és Környéke Közművelődési és Kiadási Alapítvány, továbbá a Komáromi (Komarno) Nyomda és Kiadó Kft. a *Castrum* könyvek második darabját: SZÉNÁSSY ÁRPÁD: *A komáromi hírlapírás kétszázéves története 1789–1989* című könyvét. A sorozatot szerkesztő Virág Jenő, — a *Limes* című tudományos szemle főszerkesztője — ismét szimbolikus értelmű latin kifejezést választott e remélhetően hasonló színvonalú művekkel bővülő sorozat címéül. Már most előre bocsájthatjuk: Szénássy kötete méltó darabja e sorozatnak. Átvitt értelemben erőssége mind a felvidéki magyar és szlovák —, mind a magyarországi lokálpatrióta szellemiségű kultúrának. Miként a *Limes* folyóirat pozsonyi tematikus száma, úgy Szénássy könyve is a történelmi együttélés sorsközösségének, a közös múlt megismertetésének azonos felelősségére, az összefogás szükségességére hívja fel, nemcsak a kulturális értékek iránt elkötelezettséget érzők figyelmét.

A szlovákiai Komáromban élő mérnök, helytörténész Szénássy Árpád az ottani Nyomda és Kiadó Kft. révén *Honismereti Kiskönyvtár* sorozatcímmel jelenteti meg felvidéki helységek történelmi és művészeti értékeit bemutató, magyar és szlovák nyelvű kis füzeteit. Szénássy ezen kívül több —, a történelmi Komárom vármegyéhez kötődő személyiség életrajzát is megírta. Doktori értekezésében ezen régió —, a történelmi Komárom vármegye élelmiszeriparának múltját tárgyalta, majd két évszázad vonatkozó forrásait dolgozta fel tudományos alaposággal.

Nem előzmények nélkül való e kötet abban az értelemben sem, hogy szerzője már az 1970-es évek vége óta gyűjtötte a komáromi periodikák adatait: az első Csehszlovák Köztársaság (1919–1938) idején a Komáromban nyomtatott lapok adatait felsőfokú pozsonyi és prágai tanulmányai alatt, az ottani egyetemi könyvtárak állománya alapján állította össze. Az évforduló a teljesség feltárására inspirálta.

A komáromi hírlapírás kétszázéves története nem könnyű olvasmány, tudományos alapmű. Vele — több mint egy évtizedes kutatómunka, búvárkodás gyümölcseként — olyan könyvet vehetünk kézbe, amely a *Mindenes Gyűjtemény*, az első helyi magyar nyelvű sajtótermék megjelenésétől napjainkig teljességre törekvően mutatja be a Komáromhoz kötődő folyóiratokat, újságokat. Fontos rámutatni, hogy Szénássy a címben jelzettnél többet teljesít könyvében, mert bemutatja a Komáromban nyomtatott, de nem ott írt és szerkesztett sajtóanyagot is. Így a kötetet olvasó a sajtó- és nyomdászattörténet helyi és szélesebb összefüggéseit is nyomon követheti.

A repertórium számadatai imponálóak: több mint kétszáz cím sok ezer évfolyamának több száz ezer oldaláról van szó! A komáromi hagyományok e gazdag, és a megelőző monográfiákat is kiegészítő adattára korszakok szerint, ezen belül betűrendben lajstromozza anyagát. Megadja az egyes lapok kiadóját, szerkesztőjét, periodicitását, címváltozásait stb. — a fellelhető tényeknek megfelelően hosszabb, rövidebb ismertetést közöl róluk. Miként az egész könyv, úgy az

első fejezet végén közölt, de részletesebben tárgyalt, vagy ma már nem található, csak irodalmi utalásokból ismert lapok jegyzéke is a további kutatásokra serkent. Az összeállítás csak az elérhető teljességre tudott törekedni, mivel a szórványokból ma már nem lehet következtetni a kötet 327–331. lapjain felsorolt periodikumok valamennyi adatára.

Szénássy Árpád kötetét az tudja igazán értékelni, aki Rév-Komáromon kívül az egész régió múltját bármely szempontból, bárminő metszetben vizsgálja. Számukra e mű megkerülhetetlen, nélkülözhetetlen. Az analitikus feltárás valóságos aranybánya a legkülönbözőbb tudományterületek múltja iránt érdeklődők számára. Mint a komáromi nyomdászat múlt század második felében játszó folyamatának és összefüggéseinek valamelyes ismerője ezt alátámasztanám egy szubjektív, de jellemző példával.

A komáromi Siegler nyomda az 1850-es években számos természettudományi, elsősorban nyitrai vonatkozású könyvet nyomtatott. Ennek kapcsán, Siegler Mihály nyitrai ismeretsége révén 1856–57-ben az ő nyomdájukból került ki a Nyitrán szerkesztett *Magyarhoni Természetbarát* és német melléklapja a *Der Naturfreund Ungarns*. E rövid életű, az előfizetők pénzéből fenntartott szaklap 1850–71 között az egyetlen próbálkozás volt egy időszaki sajtótermék megjelenítésére Komáromban. Ennek jelentőségét növeli a Szénássy-kötet egyik lektorának, Batári Gyulának más helyütt tett megállapítása, amely szerint a szóban forgó lap a magyar természettudományi szaksajtó korai előfutára volt. Példa ez egyúttal Komárom szellemi vonzására is – a legsötétebb abszolutizmus idején.

Szénássy Árpád könyvének második fejezete tartalom és műfaj szerint rendszerezi az előző szerkezeti egységben leírt lapokat, továbbá személy- és földrajzi névmutatót, a nyomdák felsorolását, az újságok periodicitás szerinti mutatóját, időrendi táblázatot és irodalomjegyzéket közöl. E sokrétű mutatórendszer biztosítja a visszakereshetőségi igények több szempontú kielégítését. A könyv méltó folytatása annak a sorozatnak, amelynek elején a komáromi születésű sajtótörténész, a „gőzhangya”, Szinnyi József munkássága áll, s amely sorozatban olyan további nagy nevek találhatók, mint Alapy Gyula, Baranyay József, Takáts Sándor, Gyulay Rudolf és mások. E nagy elődökhöz méltó művek megjelenését örömmel várjuk a jövőben is.

HORVÁTH GÉZA